

О. П. Заборовець,
ст. викладач,
Національний технічний університет України „КПІ”,
М. О. Лосицька,
Міжнародний університет фінансів

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Стаття присвячена найбільш актуальній на сьогодні проблемі – економічній кризі в Україні, аналізу її виникнення і дослідженню шляхів її подолання.

The article is devoted the most for today issue of the day – economic crisis in Ukraine, to the analysis of its origin and research of ways of its overcoming.

Ключові слова: економічна криза, причини, інфляція, курс, ревальвація, девальвація, дефіцит, Національний банк України (НБУ).

Вступ. Рух фінансів є визначальним для розвитку ринкової економіки. На жаль, останнім часом українська фінансова система дає серйозні збої, що позначаються на гальмуванні національного економічного поступу.

Серед цих збоїв найбільш небезпечні:

- екстремальна інфляція цін;
- вибухова ревальвація обмінного курсу грошової одиниці;
- злет процентних ставок;
- штучне зменшення кредитних ресурсів економіки.

Всі ці показники свідчать про погіршення умов господарювання в Україні і про реальне зниження потенціалу розвитку.

Можна це замовчувати або ігнорувати, посилаючись на сьогоднішні не найнижчі темпи зростання виробництва. Але наявність цих негативних факторів фінансового забезпечення економіки, з одного боку, може стати передвісником падіння темпів господарської активності, а з другої – є принизливою характеристикою українського політикуму і бізнесу, що відповідає лише економічним системам недорозвинутих держав.

На наш погляд, уже настав час поставитися до української економічної моделі з погляду її конкурентоспроможності порівняно із моделями сучасних високорозвинутих країн і країн, що успішно розвиваються.

Постановка завдання. Провести дослідження та аналіз фінансової складової моделі фінансово-грошового макрорегулювання економіки, яке, як було вказано вище, дає зараз серйозні збої фінансового забезпечення національного виробництва.

Результати дослідження. Дамо відповідь на запитання, яким чином фінансово-грошове регулювання привело до погіршення вказаних чотирьох базових характеристик економіки України.

1). Стрибокподібна інфляція - епідемія, що знекровлює нашу працю

Вона почалася в середині 2007 р. і головними її причинами стали:

- а) неконкурентний тип національної економіки;
- б) неринковий характер функціонування сільського господарства;
- в) зростання цін на імпортовані в Україну енергетичні ресурси;
- г) непомірно великий обсяг фінансово-грошової емісії та виплат з бюджету.

Можна пригадати, що в обіг було випущено 44,7 млрд гривень, емітованих Національним банком України, що збільшило базу грошей майже на 47 %. У середині 2007 року також різко змінилися акценти у бюджетному фінансуванні економіки, коли провладна коаліція включилася у передвиборчу агітацію і запустила додаткові порції масштабних соціальних платежів громадянам.

Випуск надлишкових грошей продовжувався практично до кінця 2007 р. Схаменувшись від несподівано високої інфляції, що вистригнула, ніби джин із пляшки, НБУ з січня 2008 почав "стерилізацію грошового обігу", що звелася до зменшення кредитних ресурсів банківської системи, проте не торкнулася гальмування приросту соціальних виплат з бюджету.

Поза увагою уряду залишилися й інші важливі причини зростання цін. В результаті, інфляція продовжила свій карколомний забіг, а у банківській системі було спровоковане розгортання кризи ліквідності. Згодом Кабінет Міністрів призупинив бюджетні соціальні виплати, що вплинуло на зниження темпів зростання цін у червні-липні 2008 р.

Хоча НБУ вже почав використовувати дещо нове: він відмовився систематично купувати надлишок пропозиції іноземної валюти на внутрішньому ринку, і цим самим суттєво звужив канал надходження нових грошових коштів в економіку. (Через внутрішній валютний ринок 2007 р. було випущено в обіг 93% усіх емітованих центробанком грошей.)

Наслідком цього нововведення стало перманентне перевищення пропозиції долара і євро на внутрішньому ринку, що привело до трендового зростання обмінного курсу гривні у березні-червні цього року.

Однак зрозуміло, що така тактика не може бути постійною, оскільки ревальвація гривні має свої межі, за якими наступає розвал валютного ринку, дефіцит валюти, неможливість оплати імпорту, дефолт за міжнародними фінансовими

зобов'язаннями тощо. Курс треба стримувати, але й повернення до емісії нових грошових знаків через інтервенції на міжбанківському валютному ринку є деструктивним. Який вихід з цієї головоломки?

2) Тасмниці ревальвації курсу гривні

Очевидно, що надвисоке зростання цін визнано Урядом і Нацбанком більшим злом, ніж ревальвація гривні. А тому курс національної грошової одиниці практично відданий на поталу заради скорочення загального внутрішнього платіжного попиту.

В умовах зростання гривневих цін на національному товарному ринку навіть при збереженні обмінного курсу стає вигідним завозити імпортні товари і отримувати від їх продажу в Україні більше доходів (виручки) у валютному еквіваленті. Тому в умовах гривневої інфляції збільшується попит на іноземну валюту з боку імпортерів. А це за інших рівних умов має впливати на підвищення курсу долара, а не навпаки. Не даремно за перші 5 місяців 2008 р. темпи приросту обсягів імпорту товарів і послуг досягли небаченого рівня – 50,3 %, тоді як приріст експорту становив лише 35 %.

Перевищення пропозиції інвалюти над попитом на неї можливе у цих умовах, лише якщо експорт товарів і послуг перевищує їх імпорт. У нашому випадку експорт менше імпорту – за 5 місяців ц.р. на 6,2 млрд дол. Однак цей дефіцит експортно-імпортного балансу (і, відповідно, дефіцит поточного рахунку платіжного балансу) в Україні компенсується нині додатковими надходженнями доларів завдяки зовнішнім кредитам та інвестиціям.

Зокрема, за 5 місяців їх надійшло 7,4 млрд дол. Тобто надлишкова пропозиція валюти складала за ці місяці 1,2 млрд дол. Нагадаємо, що минулого року за 5 місяців надлишок надходження для продажу доларів дорівнював 4,2 млрд (дефіцит торгівлі був 1,8 млрд, профіцит фінансового рахунку 6,0 млрд дол.)

Отже, тенденція полягає у зменшенні надлишку надходження іноземної валюти, і викликане це перш за все прогресуючим збільшенням дефіциту експортно-імпортного обороту України.

Якщо прийняти, що темпи випереджаючого зростання обсягів імпорту над експортом збережуться, то додаткових надходжень валюти внаслідок іноземних кредитів та інвестицій не буде вистачати для покриття дефіциту поточного рахунку платіжного балансу вже у грудні 2008 р.

Таким чином, сьогоднішня тактика НБУ, яка задекларована як "невтручання у ринкову ситуацію", фактично направлена на зростання обмінного курсу гривні, що означає стимулювання випереджаючого збільшення імпорту товарів і послуг відносно їх експорту, і вона невідворотно приведе до провалу курсу української грошової одиниці.

Навмисно збільшуючи курс гривні, Нацбанк України діє, на наш погляд, нераціонально. Така курсова політика суперечить стратегії економічного зростання, залишаючи Україну за лаштунками світового прогресу. Жодна ринкова країна світу (виключенням є Російська Федерація, валютна потуга якої базується не на економічній модернізації як, наприклад, в Китаї, а на добуванні голубого і чорного золота) з власної ініціативи не ревальвувала обмінного курсу своїх грошей, навіть якщо надходження іноземної валюти набагато перевищували валютні зобов'язання держави (прикладом, можуть бути Китай, ПАР, ОАЕ, Саудівська Аравія та інші).

Можна пригадати, що ревальвація йсни у 1970 – 80-х рр. відбувалася під тиском США. І це стало корінною причиною багаторічної стагнації економіки Японії у кінці ХХ - на початку ХХІ століття.

3) Кому належать кредитні ресурси економіки?

Задля приборкання інфляції Кабінет Міністрів і Центробанк України почали з січня 2008 фізично зменшувати кредитно-грошові ресурси підприємств і банків. Очевидно, було вирішено пожертвувати кредитно-платіжним забезпеченням економіки і зниженням рівня її монетизації.

Гроші вилучалися на скарбничі рахунки Уряду і на депозитні - НБУ. За січень залишок коштів на скарбничому рахунку Уряду збільшився з 4,5 до 10 млрд грн. (що означає відкладення фінансування економіки на 5,5 млрд грн.), Нацбанк вилучив у банків 12,8 млрд, надавши їм в обмін депозитні сертифікати.

У лютому залишок коштів Кабміну зріс ще на 4,2 млрд грн., а вилучення грошей Нацбанком склало 3,65 млрд.; у березні ці суми дорівнювали відповідно 1,4 і 1,7 млрд грн.

У результаті такої грошової політики обсяг вільної ліквідності комерційних банків скоротився за I квартал 2008 р. з 9,3 до 6,6 млрд грн. За цей же час на кореспондентських рахунках банків сума грошей зменшилася з 19,1 до 15,5 млрд грн.

Рівень грошового забезпечення (монетизації) економіки за ці місяці впав з 46 до 38 %. Чи адекватні такі дії фінансових і монетарних органів? Позитивна відповідь була б можлива, лише якщо повірити, що метою цих заходів є зниження цін, які виявилися занадто високими за підсумками 2007р., і що зниження цін внаслідок зменшення загального попиту є позитивним явищем.

У дійсності ж падіння попиту - початок кризи економіки. Чи варто було проявляти таку старанність? Лікувати інфляцію цін, усікаючи грошові потоки – це все одно, що знімати головний біль шляхом трепанації черепа. Суб'єкти реальної економіки отримали подвійний удар по своїх фінансових авуарах: інфляція знецінила їх реальну вартість, а влада додатково фізично скоротила їх.

Безумовно, це поставило під удар усю господарську і банківську системи України. Обурення банків проявилось у рості процентних ставок на міжбанківському гривневому ринку з 1-4% у січні до майже 40% у травні. Підприємства ж суттєво знизили податкові відрахування і повернулися до практики товарних позичок.

Головним кредитором, за звичаєм, виступили державні монополісти, постачальницькі компанії - енергетичні, газові, транспортні; а також іноземні замовники, позичальники й інші кредитори. [1]

Наслідком цих процесів хрестоматійно стають зростання господарської заборгованості, подорожчання кредитів, розгортання неліквідності банківських установ, додаткові витрати виробників, знецінення акцій підприємств і об'єктів нерухомості, падіння інвестиційних ресурсів економіки, гальмування розвитку.

Адже однією "рукою" Мінфін і Нацбанк зменшували грошово-кредитні ресурси, а у той же час другою збільшували: екстремально великими у ці місяці стали бюджетні соціальні виплати і компенсації втрачених заощаджень громадян.

У січні 2008 р. ці додаткові виплати склали більше 5 млрд грн., у лютому – біля 4,6 млрд у той же час перевищення вилучень над рефінансуванням економіки з боку Мінфіну і НБУ досягало у січні 17,3 млрд, а у лютому – 4,5 млрд грн.

Фактично керівні фінансові органи у ці місяці вилучали ресурси виробництва і збільшували кошти людського споживання, а це тільки підкидало дров у полум'я інфляції. Така методика рестрикції і одночасно деформації грошової маси виглядає як фінансове харакірі своїй економіці. [2]

Нагадаємо, що інфляція потребує номінального збільшення грошово-платіжної маси, аби штучно не створювати нестачі коштів для розрахунків. У наших умовах усе було навпаки: за I квартал 2008 р. загальна сума вилучень з економіки на депозитні рахунки НБУ і скарбничий рахунок Уряду склала 29,4 млрд грн., що на 14,0 млрд перевищувало обсяги банківського рефінансування і компенсаційних та нових соціальних виплат громадянам.

Лише з квітня Мінфін та НБУ відновили процес збільшення маси грошей, проте втрачене просто так не надолужиш. Загалом за 6 місяців 2008 р. монетарна база виросла лише на 2,8 % при інфляції у 15 %.

Україна з точки зору кредитно-грошового забезпечення відкинута назад на 1,5-2 роки. Якщо такими методами боротися з інфляцією, то ще "ефективніше" взагалі зупинити підприємства і заборонити банківське кредитування.

4) Збільшення процентних ставок

У ці критичні інфляційні місяці проявилася ще одна слабкість системи грошового регулювання. Вона не змогла застосувати такі свої інструменти, як позичкові процентні ставки. Зрозуміло, що для подолання інфляції потрібні були кроки із зростання цих ставок для зменшення попиту на платіжні ресурси.

Однак, починаючи з червня 2007 р., коли інфляція підстрибнула практично удвічі, і до 1 січня 2008, НБУ не підвищував облікову ставку, а середні ставки центрального банку за кредитним рефінансуванням зросли лише у листопаді, і то тільки на 2-3 % (з 9-10 до 12,0-12,5 %).

Нагадаймо, що у період з серпня по грудень 2007 р. Національний банк вилучив з обігу ("провів мобілізаційні операції") 62,9 млрд грн банківських коштів.

Така ж практика "фізичних регулювань" продовжилася й 2008 р.: облікова ставка НБУ не змінювалася 4 місяці до 30 квітня, коли вона зростає з 10 до 12 %; середній же відсоток за операціями з рефінансування банків підвищився з січня до червня лише на 0,8 з 14,6 до 15,4 %; грошовий регулятор "мобілізував" 23,6 млрд грн. банківських ресурсів (і це тоді коли економіка відчувала дефіцит кредитно-платіжних коштів).

Тобто на обсяги грошей та кредитів впливали лише «ручні» дії Центрального банку України, а встановлені ним нормативи вартості грошових засобів (процентні ставки рефінансування) для банків особливого впливу не мали.

Однією з причин такого стану є ненормативна фінансова поведінка Кабінету Міністрів України, що проявлялася у порушенні ним зобов'язань автоматичного перерозподілу у національному господарстві отриманих до державного бюджету фіскально-податкових доходів та у відсутності нормативу залишків коштів бюджету на кінець року.

Так, 2007 р. Уряд щомісячно, загальмовувавши бюджетне фінансування економіки, збільшував залишок коштів на своєму скарбничому рахунку – з 8,5 млрд на 1 січня 2007 р. до 16 млрд грн. на 1 грудня того ж року. Але протягом грудня Кабмін здійснив форсовані бюджетні асигнування, що зменшили залишок його коштів до 3,5 млрд грн. [4]

На початку 2008 р., відновлюючи кошти на своєму рахунку, Кабмін збільшив їх залишок за 3 місяці до 11,2 млрд грн. Щоб вирівняти дисгармонію фінансових потоків між владою й економікою, НБУ в цих умовах й додавав або віднімав кошти у комерційних банків.

Іншою причиною невикористання Нацбанком механізму процентних ставок і необхідності його прямих втручань у зміну обсягів грошових ресурсів є мізерність емісійно-грошових потоків, що переливаються в економіку через канали банківського рефінансування.

Так, протягом 2007 р., обсяги кредитно-банківського рефінансування трохи перевищили 2,5 млрд грн., в той час як загальний приріст базових грошей в економіці дорівнював 44,9 млрд грн., тобто у 18 разів більше.

Що поганого у незастосуванні регулюючого впливу процентних ставок центробанку на динаміку обсягів грошей? Справа у тому, що грошовий регулятор не включається у процес врівноваження попиту і пропозиції кредитно-платіжних ресурсів на ринку між банками та їх клієнтами.

А саморегулюючі ринкові сили досягають необхідної рівноваги лише із відставанням у часі і з втратами для обох сторін: банки із запізненням піднімають позикові ставки у періоди інфляції та у періоди перевиробництва, надто довго надаючи кредити потенційно неплатоспроможним клієнтам.

А у періоди зростання платоспроможного попиту і цінової дефляції – навпаки, із запізненням знижують відсоткові нарахування на кредити, залишаючи економіку невинуватою довго на "голодній пайці".

Події на кредитному ринку України у період з II півріччя 2007 р. підтвердили це правило. За інертної поведінки грошового регулятора комерційні банки підняли відсоткові ставки лише у травні-липні 2008 р., ігноруючи увесь цей період темпи інфляції і, очевидно, сподіваючись на дешеві кредити рефінансування від НБУ.

Відхилення від потреб спостерігаються в обидва боки – грошей то надлишок, то дефіцит, і це якнайкраще продемонстровано в Україні у 2007–2008 рр. Виходячи з цього досвіду, можна прогнозувати, що і після подолання сплеску теперішньої інфляції Україна буде зазнавати браку позикових фондів і недоступності кредитів для перспективних проектів та підприємств (ця закономірність вже почала проявлятися на практиці у липні-серпні 2008 р., коли за низької інфляції продовжують зростати процентні ставки за кредити).

5) Валютна політика, що жахається долара

Для Національного банку України валютне регулювання є ключовою галуззю діяльності. Зараз ця галузь перебуває у стані реконструкції, яка у часі співпала з періодом протидії стрибкоподібній інфляції.

До 2008 р. це регулювання головним чином включало гривневі або доларові інтервенції центробанку на внутрішньому валютному ринку, в залежності від того, в надлишку чи в нестачі пропозиція інвалюти.

НБУ діяв скрупульозно і не давав приводів для сюрпризів. Метою було забезпечення стабільності обмінного курсу національних грошових знаків щодо головних світових валют. У 2008 р. грошовий регулятор без жодних попереджень змінив валютну політику.

Якщо у 2007 р. він викупив надлишок пропозиції на 7,6 млрд дол., то за 6 міс. 2008 р. увесь обсяг його гривневих інтервенцій на валютному ринку не досяг і 3,0 млрд дол.

Надлишок же пропозиції іноземних грошей у цей час дорівнював 5,1 млрд. дол. (при цьому треба пам'ятати, що обсяг продажів інвалюти на міжбанківському ринку зріс у I півріччі 2008 р. порівняно з таким же періодом минулого року більше ніж 40,0%, тобто у відносному вимірі надлишок пропозиції зменшився ще більше).

Фактично, переставши викуповувати надлишок доларів на міжбанківському ринку, Нацбанк навмисно знизив курс обміну цієї грошової одиниці. Іншого не могло бути, оскільки приток доларів в Україну передбачав задоволення попиту на іноземну валюту не тільки з боку реальної економіки, а й з боку центрального банку для збільшення своїх резервів.

Отже грошовий регулятор був свідомий щодо наступного падіння внутрішнього курсу долара. Він також знав, що після зниження цього курсу приток іноземної валюти зменшиться, бо її власникам стане не вигідним переводити капітали в нашу економіку.

Треба так розуміти, що Національний банк вважав непотрібним збільшувати приток іноземного капіталу до України. Можна із сумом констатувати, що цієї мети наш центральний кредитний орган досяг - іноземні капітали відтікають з України, фондовий ринок за станом на середину вересня 2008р. - спустошений, валютний - близький до цього.

Серйозними бар'єрами для збільшення обігу іноземного капіталу в Україні і фактично такими, що роблять нашу економіку закритою від світової, залишаються - порядок надання українськими суб'єктами господарювання зовнішніх позичок іноземним партнерам за дозволом Нацбанку, необхідність бюрократичної реєстрації останнім прямих і портфельних іноземних інвестицій, що надходять у нашу державу. [3]

І цим перелік утискання руху світових валют на території України не закінчується. Атака чільників центрального банку України на тверду іноземну валюту супроводжується демагогічним гаслом дедоларизації української економіки.

На жаль, фінансова стабільність в Україні похитнулася далеко не з причини курсових коливань на міжнародних ринках. Та й мінливість купівельної спроможності гривні значно вища, ніж мінливість твердих світових валют.

А використовуються останні у нашій економіці не через чийсь примхи чи зовнішнє насильство, а через неспроможність української грошової одиниці виконувати гостро необхідні функції - довгострокового накопичення і кредитування, оплати імпорту, обміну на території інших держав та інші. І якщо штучно витіснити долари та євро з українського простору, то виникнуть фінансові розриви, які подолати плінною гривнею не буде можливості.

Ми повинні рухатися до відкритої економіки, яка тільки й спроможна досягти своєї стабільності і дати сталість грошовій одиниці. Окрім того, розширення сфери обігу гривні і звуження - іноземних валют відбудеться тільки за умови укріплення самої гривні, а не штучного послаблення позиції долара в Україні.

Економістам добре відомий закон грошового обігу, за яким краща (більш стабільна, багатфункціональна і зручна для використання) грошова одиниця завжди витісняє гіршу, що обслуговує ту ж економіку [4]. Думаю, що намагання НБУ звузати сферу обігу іноземної валюти є марним, проте воно є шкідливим для суб'єктів реальної економіки.

По-перше, після цих утискань валютних операцій та ревальвації курсу гривні комерційні банки втрачають зацікавленість залучати іноземні ресурси, що користуються меншим попитом господарських підприємств, ніж гривневі кошти. Це не дає змоги знизити процентні ставки за доларовими позичками всередині України.

А якщо не знижуються відсоткові ставки за валютними кредитами і не збільшуються, а зменшуються їх обсяги, то зростає попит на гривневі позички. Якби обмежень не було, то, при розширенні кредитних надходжень з-за кордону, спочатку знизилася б ставка за валютними, а услід за ними - й за гривневими борговими операціями.

По-друге, банки намагаються уникати доларових надходжень, а тому занижують відсотки за їх депозитними вкладками. Це підштовхує власників валюти позбуватися її і робити накопичення в українських грошових знаках.

В результаті отримувачі доходів від експорту змушені більше продавати іноземної валюти, ніж це об'єктивно необхідно для їх потреб, що призводить до постійного перевищення пропозиції останньої над попитом на внутрішньому ринку. Це є причиною штучного знецінення долара, яке ми маємо у 2008 році.

За таких обставин неможливо досягти об'єктивного, середньозваженого значення обмінного курсу гривні. Він залежить від волі (політики) НБУ, а отже, є суб'єктивним і непередбачувано мінливим.

Не будучи об'єктивним, курс гривні не може бути стійким, а без цього не діє механізм врівноваження імпорту та експорту товарів і стимулювання надходження капіталів в Україну.

Все це ми бачимо в сьогоднішній Україні: зростання дефіциту зовнішньої торгівлі, гальмування збільшення банківських кредитів, непередбачуваність змін валютного курсу грошової одиниці, зменшення притоку міжнародних кредитів, падіння рівня капіталізації українських банків.

Зміни у системі валютного регулювання не торкнулися лише одного її елементу - грошовий регулятор, як і раніше, продовжує самостійно встановлювати офіційний обмінний курс гривні {6}.

На жаль, така методика є помилковою, тому що, відійшовши від політики викупу усього надлишку пропозиції валюти на міжбанківському ринку, регулятор перестав диктувати ринку рівень курсу, і тепер ринкове значення останнього апріорі не може співпадати з офіційним.

Наявність двох курсів - це завжди можливість для спекуляції на їх різниці для тих, хто має доступ до більш дешевих фондів, чи має право продати гроші по більш високій ціні. Як можна не бачити цього? Чи так важко офіційним визнавати значення курсу отримане в результаті торгів?

6) Основні вади фінансової влади

Фінансова влада в Україні є поки що слабкою, оскільки вона не взмозі адекватно відповідати на окремі збурення і проблеми внутрішнього і зовнішнього походження та забезпечувати стабільність на фінансових ринках.

В умовах кризи ліквідності банківської системи США та європейських країн, що вплинула на відток іноземних коштів з українських фінансових ринків, урядові і регулятивні органи нашої держави своїми діями надали додаткових негативних імпульсів стану внутрішніх фінансів.

На жаль, була посилена цінова інфляція, спричинено втрати фондам комерційних банків, зменшилися можливості кредитування економіки, впав обсяг внутрішніх інвестицій. Внаслідок регулятивних рішень був обмежений також рух іноземної валюти на українській території, що спричинило зменшення притоку іноземного боргового капіталу. [5]

Штучною ревальвацією національних грошей погіршені умови для власного виробництва і знижена його конкурентоспроможність. Міжнародні агентства, як наслідок, понизили кредитно-інвестиційні рейтинги нашої держави, підприємств, банків, муніципалітетів.

Прогноз динаміки основних фінансово-економічних індикаторів розвитку України у 2008 р. і 2009 р. за умови, що застосування сьогоднішньої моделі макрофінансового регулювання буде продовжено:

– валютний ринковий курс гривні почне знижуватися і до грудня 2008 р. досягне і на готівковому, і на міжбанківському ринку значення 4,85-4,90 грн./дол. Тенденція падіння продовжиться у 2009 р. – до 5,10-5,20 грн./дол. у середньому за рік;

– інфляція споживчих цін у жовтні-грудні 2008 р. буде не такою бурхливою, як у перші 6 місяців цього року, і додасть рівню цін ще 5-6%; загальний приріст споживчих цін за рік сягне 23-24%. Схожою буде інфляційна динаміка й 2009 р.;

– процентні ставки за кредитами овернайт на міжбанківському ринку в осінні місяці цього року повинні дещо знизитися – до 10-12%. Банківські ж позички підприємствам і населенню 2008 р. залишатимуться малодоступними і надмірно дорогими: рівень відсотків за кредитами 24-28% річних не похитнеться. Дефіцит кредитних ресурсів в економіці не буде подоланий і 2009 р. Тому збережеться й завищений рівень процентних платежів за позичками банківських установ;

– приріст інвестицій в основний капітал 2008 р. буде значно нижчим, ніж минулого року: 14-16% проти 23%. Падіння фондових індексів призупиниться лише наприкінці цього року, проте ще довгий час (6-9 місяців) вони будуть перебувати у стані стагнації. Буде продовжувати погіршуватися ситуація у будівництві і на ринку нерухомості (очевидно, впродовж усього 2009р.). Треба чекати приросту реального ВВП України за результатами 2008 р. не більш ніж на 5%, а 2009 р. – у межах 4%.

Перерахуємо ті критичні вади діючої фінансової моделі, які проявилися у ці непрості 2007-2008 рр. і які детермінують погіршення умов розвитку економіки України у майбутньому:

1). Неузгодженість і законодавча нерегламентованість дій Кабінету міністрів і Національного банку у емісійно-кредитній і валютній сферах. Розбалансованість урядових і регулятивних фінансових впливів в економіку. Відсутність механізмів відповідальності владних органів за затримки виконання чи невиконання своїх фінансових зобов'язань перед національним господарством. Відсутність середньострокового планування бюджетних, валютних та кредитно-грошових процесів. Закритість процедур прийняття і непередбачуваність рішень органів фінансової влади.

2). Неадекватність фінансово-монетарних дій Кабміну і грошового регулятора, направлених на погашення сплеску цінової інфляції. Однобічність антиінфляційної політики, яка включала окремі кредитно-монетарні та адміністративно-ціноутворювальні заходи. Застосування Нацбанком України неборотових методів збільшення (емісії) грошово-платіжних засобів та резервування іноземної валюти, що сприяє постійному надходженню в обіг товарно незабезпечених грошових знаків та підштовхує постійну цінову інфляцію в країні. Наявність прихованого емісійного фінансування дефіциту державного бюджету з боку НБУ завдяки наданню останнім регулятором позичок комерційним банкам під заставу урядових облігацій (що погіршує ресурсно-кредитне забезпечення національного господарства). Вольовий порядок скарбничого перерозподілу бюджетних коштів і відсутність нормативів залишку останніх на рахунку Уряду України.

3). Відсутність регулятивного впливу відсоткових ставок НБУ на попит на додаткові кредитні ресурси банківської системи та на рівень відсотків за позичками. Запізніле збільшення процентних ставок кредитних установ в умовах стрибкоподібної інфляції. Надмірне зростання банківських відсотків у середині 2008 р. внаслідок штучного зниження ліквідності української кредитної системи.

4). Ручне, адміністративне регулювання валютного курсу гривні 2007 р. Відсутність об'єктивної закономірності змін курсу 2008 р. Невиправдане встановлення і застосування офіційного валютного курсу гривні, яке різко відрізняється від ринкового його значення (2008 р.).

5). Встановлення штучних бар'єрів надходженню іноземної валюти в Україну: зниженням курсу долара, обмеженням (звуженням) сфери його обігу на території України, подавленням валютного кредитування, завищенням нормативів резервування банківських іновалютних активів, застосуванням дозвільного порядку міжнародних операцій українських фінансових установ. Продовження у значній мірі стану закритості української фінансової системи від зовнішнього світу.

Сьогоднішня модель управління тягнеться ще з 90-х років, коли в Україні не було самодостатніх фінансових ринків, збалансованих товарно-грошових потоків, інструментів макрофінансового регулювання, достатнього валютного забезпечення грошової одиниці, масштабних кредитних ресурсів, розгалуженої системи фінансових установ тощо.

Тоді пряме адміністрування виглядало необхідним, а через відсутність повноцінних об'єктів регулювання останнє замінялось прямою участю державних установ у комерційних операціях.

Чого вартий лише той факт, що до середини 90-х років статутний капітал Нацбанку України у декілька разів перевищував статутні фонди усіх комерційних банків країни. Країна нагадувала фінансове згарище після пожежі гіперінфляції. Зараз – інші часи, і потрібні інші підходи.

Висновок. Найважливіша і найактуальніша проблема загострення та подолання економічної кризи в Україні, на фоні світової економічної кризи, яка розглянута в цій статті, надала можливість та сконцентрувала увагу на недосконалої системі фінансового управління в Україні.

Система фінансового управління в державі неспроможна вирішувати гострі протиріччя внутрішнього і зовнішнього походження.

В результаті дослідження було систематизовано ряд дій необхідних для узгодження та законодавчо врегулювання дій Кабінету міністрів і Національного банку

З даного питання автором запропоновано ряд реформ у емісійно-кредитній і валютній сферах направлених на погашення сплеску цінової інфляції, регулювання відсоткових ставок НБУ на попит на додаткові кредитні ресурси банківської системи та на рівень відсотків за позичками, при умові невикористання адміністративних важелів регулювання сфери обігу іноземної валюти на території України.

Радикальні реформи, які гостро необхідні і деякі з них, що пропонуються у цій роботі, потребують бажання влади їх здійснити, а таке бажання може виникнути лише у стабільної, твердої влади.

Очевидно, така державна влада може сформуватися лише після закінчення грабіжницького захоплення та перерозподілу тих ресурсів і надприбутків, які ще є в Україні. Криза, до якої зараз прямує національна економіка, і яка не за горами, якраз і сповістить про закінчення епохи поділу надприбутків і необхідність інших підходів, іншої влади.

Література

1. Гальчинський, А.С., Єщенко, П.С. Основи економічної теорії [Текст] / Палкін Ю.І. – К. : Вища школа, 2007. – 241 с. – ISBN 966-8556-54-2.
2. Гальчинський, А. С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: наукове видання. [Текст] / Інститут стратегічних оцінок. – К. : Либідь, 2006. – 312 с. – ISBN 966-06-0455-6.
3. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [Текст] // Урядовий кур'єр. – 2000. – 26 квітня.
4. Блауг, М. Економічна теорія в ретроспективі [Текст] / Пер. з англ. І.Дзюб. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 670 с. – ISBN 966-500-147-7.
5. Гаврилишин, О. Основні елементи теорії ринкової системи. [Текст] // Гаврилишин, О. — К.: Наук, думка, 1992. – С. 108 – 126. – ISBN 5-12-003271-0.
6. Єщенко, П., Палкін, Ю. Сучасна економіка [Текст] / Навчальний посібник – К. : Вища шк., 2005. – 325 с. – ISBN 966-642-225-5.
7. Маййєр, Джеральд М., Раух, Джеймс Е. Основні проблеми економіки розвитку [Текст] / Філіпенко А. – К. : Либідь, 2003. – 688 с. – ISBN 966-32-8556-8
8. Філіпченко, А.С. Економічний розвиток сучасної цивілізації [Текст] / Навчальний посібник – К. : “Знання”, 2000. – 174 с. – ISBN 966-618-069-3.
9. Михасюк, І., Мельник А. Державне регулювання економіки [Текст] / Крупка М., Залога З. - К. : Атіка, 2000. – 591 с. – ISBN 966-7714-24-1.
10. Швиданенко, О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти [Текст] / Монографія. Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2007. – 312 с. – Бібліогр.: с. 280-291. – ISBN 966-574-963-3.
11. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку [Текст] / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Ін-т економічного прогнозування; Фенікс, 2003. – 1008 с. – ISBN 966-574-280-9.